

4. Чубаров В. Государственная регистрация прав на недвижимое имущество и сделок с ним [Текст] / В. Чубаров // Закон. Недвижимость: сделки. –1999. – №5. – С. 42-51.

5. Слободянюк С. О Правове регулювання державної реєстрації речових прав на нерухоме майно: монографія [Текст] / С. О. Слободанюк. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 272 с.

6. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (станом на 01.10.2012 р.) [Текст] / За ред. Кузнецова Н. С., Кулініч П. Ф., Майданик Р. А. – К.: Проект USAID «Локальні інвестиції та національна конкурентоспроможність», 2012. – 101 с.

7. Державний реєстратор прав на нерухоме майно як суб'єкт встановлення юридичних фактів у цивільному праві [Електронний ресурс] / Роз'яснення Мін'юст України від 07.07.2012. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0025323-12>

Новікова Н.А.

суддя господарського суду Харківської області

ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА КІНЦЕВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗАНЬ СВДКІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Показання свідків можуть досліджуватися три рази, залежно від видів їх оцінки: попередньо, кінцево та контрольню. Кінцеве дослідження показань свідків проводиться у суді першої інстанції на стадії судового розгляду цивільної справи. Воно підпорядковується дії ряду загальних правил.

По-перше, дослідження показань свідків відбувається з врахуванням змагальності цивільного процесу. Змагальність у першу чергу має відношення до судового доказування, хоча, звичайно, проявляє свою дію і за його межами (наприклад, змагання про норму матеріального права, що підлягає застосуванню [1, с. 360]). Виходячи із даної засади, суд обов'язково повинен інформувати сторін справи про час та місце допиту свідків, щоби вони або їх представники змогли бути присутніми під час допиту свідка та мати можливість поставити йому свої запитання. Особливо цей обов'язок набирає ваги, коли допит свідка проводиться під час забезпечення доказів. Разом із тим, якщо забезпечення доказів шляхом допиту свідка буде проводитися до подачі позовної заяви, об'єктивно інша сторона не зможе бути присутньою у справі для реалізації своїх прав щодо свідка. Ось чому зустрічаються вказівки, що

«доцільно не поширювати можливість забезпечення доказів до пред'явлення позову на показання свідків» [2, с. 445].

По-друге, дослідження показань свідків проводиться в залі судового засідання. Дане правило передбачено для того щоби проводилася чітка технічна фіксація процесу дослідження судових доказів, даючи можливості суб'єктам доказування отримати стійку інформацію за результатами проведеного дослідження. Якщо у цивільній справі має місце забезпечення доказів чи виконання судового доручення, свідок також буде викликатися до суду по місцю його проживання (перебування), де він за правилами ЦПК України повинен допитуватися в залі судового засідання.

Діючий ЦПК України не передбачив правило ЦПК УРСР 1963 року, за яким свідки могли допитуватися у місці їх перебування. І хоча окремі науковці, коментуючи ст. 183 ЦПК України, вказували про можливість проведення такого допиту [3, с. 229], насправді нормативних підстав для цього не має. Тому, повернення цього правила у проекті ЦПК України 2017 року (ч. 14 ст. 231) [4], може викликати тільки схвальні відгуки.

По-третє, дослідження показань свідків проводиться в певній послідовності. Згідно ч. 1 ст. 177 ЦПК України «суд, заслухавши пояснення сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, встановлює ... порядок дослідження доказів, якими вони обґрунтовуються». Причому цей порядок «визначається судом залежно від змісту спірних правовідносин і в разі потреби може бути змінений» (ч. 2 ст. 177 ЦПК України). Якщо нічого спеціально не передбачено, відбувається так звана «законна послідовність» дослідження судових доказів, тобто так, як вони згадуються в діючому ЦПК України, який описує порядок їх дослідження. Послідовність дослідження показань свідків також проявляється у тому, що кожен свідок допитується окремо.

По-четверте, суд досліджує показання свідка гласно. Гласне дослідження показань свідка має надзвичайно важливе значення. Свідок, який виступає на публіці, зосереджується, збирається з думками, намагається максимально точно пригадати інформацію. Обстановка, в якій він перебуває, не дає йому легковажно ставитися до допиту. Публічність допиту свідка виступає гарантією достовірності показань свідка, так як погляди присутніх направлені на нього. Острах зустрітися з тими, хто знає правду, зумовлює свідка говорити правду. Відчуття ганьби, якщо він буде публічно пійманий на брехні, стримує свідка від недостовірних показань [5, с. 74-76]. Проте, з іншого боку, саме на публіці люди починають хвилюватися і, в такому разі, отримати від них

повноцінну доказову інформацію буде важко. Допит таких свідків повинен бути проведений настільки майстерно, щоби можна було здійснити адекватну оцінку його показань.

По-п'яте, суд повинен досліджувати показання свідків із врахуванням загальних критеріїв їх дослідження, що вписані в ст. 212 ЦПК України. Зокрема, оцінка доказів має ґрунтуватися «на всебічному, повному, об'єктивному та безпосередньому дослідженні наявних у справі доказів»

Всебічність дослідження показань свідків означає, що суд повинен дослідити показання всіх свідків, які заявлені сторонами, окрім випадку подання стороною заяви про відмову від виклику свідка.

Стосовно показань свідків, їх дослідження з точки зору повноти означає, що суд повинен провести з свідком таке спілкування щоби він міг зробити на підставі його показань, інших доказів у справі висновок про встановленість чи ні певної обставини справи. Ось чому «кожен допитаний свідок залишається в залі судового засідання до закінчення розгляду справи», щоби «за ініціативи суду» він міг бути допитаний повторно.

Об'єктивне дослідження показань свідка повинно виглядати таким чином, щоби суддя в процесі допиту свідків сторін, не створював процесуальних переваг для однієї сторони справи та не робив перепон для іншої. Наприклад, якщо сторона справи ставить навідне запитання своєму свідку, намагаючись його показання «спрямувати» у потрібне їй русло, суд повинен адекватно реагувати: знімати питання з розгляду за заявою протилежної сторони (ч. 9 ст. 180 ЦПК України).

Гарантією об'єктивного дослідження судових доказів є відвід судді. Право на відвід направлено на формування такого складу суду, що забезпечить винесення законного та обґрунтованого рішення у справі. Воно виступає процесуально-правовою гарантією, якою наділяються особи, які беруть участь у розгляді цивільної справи, зокрема, сторони цивільного процесу. Можливість корегування складу суду через механізм відводу гарантує сторонам як найбільш зацікавленим учасникам цивільного процесу та іншим особам, які беруть участь в цивільній справі право на судовий захист [6, с. 532-533]. Ще однією гарантією об'єктивного дослідження показань свідка є видалення із зали судового засідання всіх свідків, після перевірки явки учасників процесу. Робиться це для того щоби свідки не чули пояснень осіб, які беруть участь у справі або показань інших свідків, які допитуються перед ними,

щоби їхні власні показання були неупередженими, щоби на них не робився сторонній вплив [7, с. 171].

Відповідно до принципу безпосередності дослідження судових доказів повинно проводитися таким чином щоби суд мав реальну можливість здійснити особисте ознайомлення із доказами, які є у цивільній справі. Г. М. Едельман вказував, що безпосередність означає закріплені законом правила, які встановлюють спосіб сприйняття судом доказів у справі [8, с. 14].

Щодо безпосереднього дослідження показань свідка, їх повинен дослідити той склад суду, що буде підписувати судові рішення у справі. Як правильно вказують у правовій літературі, способи дослідження доказів повинні відбуватися з врахуванням певних принципів: безпосередньо перед складом суду, що розглядає цивільну справу та усно [9, с. 107].

З правила безпосереднього дослідження показань свідків є два винятки: судові доручення та забезпечення доказів. Дані процедури показують, що показання свідків, дане в усній формі, досліджує суд, що здійснює забезпечення таких показань або виконує судові доручення. В той час як суд, що розглядає цивільну справу буде досліджувати такі докази опосередковано: оголошуючи протоколи допиту свідків.

Список використаних джерел:

1. Воронов А. Ф. Принципы гражданского процесса: прошлое, настоящее, будущее. Москва: Издательский Дом «Городец», 2009. 496 с.
2. Марченко Р. В. Допит свідка як спосіб забезпечення судом доказів по цивільних // Форум права. 2012. №2. С. 442-448. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_2_70 (дата звернення: 31.03.2017)
3. Тертишніков В. І. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2009. 608 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: проект закону від 23 березня 2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415 (дата звернення: 31.03.2017)
5. Бентам І. О судебных доказательствах. Киевъ: Тип. М.П. Фрица, 1876. 421 с.
6. Петрик В. В. Поняття та сутність права на відвід у цивільному процесі // Форум права. 2012. №3. С. 531-536. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012_3/12pvvvcsp.pdf (дата звернення: 31.03.2017)
7. Нохрин Д. Г. Государственное принуждение в гражданском судопроизводстве: монография / Нохрин Д.Г. Москва: Волтерс Клувер, 2009. 256 с.
8. Эдельман Г. М. Принципы устности, непосредственности и непрерывности в советском гражданском процессуальном праве: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 712 / Эдельман Г.М. [Свердловский государственный институт]. Свердловск, 1969. 23 с.

9. Феннич В. П. Цивільний процес : Конспект лекцій. Навчальний посібник. Ужгород: Видавництво Закарпатського державного університету, 2005. Частина 1. 130 с.

Работинська В.О.

здобувач,

Ужгородський національний університет

РОЗВИТОК ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В ПЕРІОД ЦАРСЬКОЇ РОСІЇ

На території Росії в першій половині XVII ст. нормою стало сполучення усності та писемності при вирішенні спорів, що пізніше було закріплено в Соборному уставі 1649 р. Однак поступово усний порядок розгляду справ в суді поступився писемному, що стало наслідком поширення одного із найважливіших принципів феодально-абсолютистського процесу – таємності, який отримав своє закріплення у зв'язку з прийняттям у 1715 р. «Краткого изображения процессов и судебных тяжб» [1, с. 14]. Окремі представники юридичної професії того часу виступали за поширення принципу гласності в цивільному судочинстві та запровадження механізму публікації судових рішень [2, с. 289-290]. Але такі висловлювання ні до чого не привели.

Процесуальна форма розгляду цивільних справ визначалася у нормативно-правовому акті «Про форму суду», що був виданий 5 листопада 1723 року Петром I. Цей указ відродив змагальні засади в цивільному процесі. Даним указом Петро I гарантував гласність для самих сторін, оскільки вони в обов'язковому порядку викликалися на суд письмового, а також визначалися законні підстави для неявки до суду [3, с. 27].

Проте в часи Катерини II указ «Про форму суду» був істотно змінений, де усні промови сторін були замінені письмовим провадженням, а змагальність процесу на інквізиційний тип [4, с. 741].

У 30-х роках XIX ст. у Росії була проведена масштабна систематизація законодавства, метою якої було ліквідувати архаїчні закони та побудувати нові, які б відповідали новим соціально-економічним відносинам. Унаслідок проведеної систематизації законодавства в царській Росії були видані два консолідуючі нормативні збірники – «Повне зібрання законів Російської імперії» (яке почало